

Іртищева І.О., докторант[©]

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, м.Київ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЮ СФЕРОЮ У РЕГІОНІ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

Розглянута інноваційна діяльність як визначальний фактор економічного розвитку країни. Визначені основні умови, що сприяють покращенню інноваційних процесів.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, інноваційний процес.

Постановка проблеми. В сучасних умовах відбуваються суттєві якісні зміни у розвитку світової економіки на засадах всеохоплюючого прогресу. Домінуючою тенденцією світової економіки є активізація інноваційного розвитку. Динамічні умови сьогодення охоплюють всі ланки суспільного виробництва і визначають та посилюють роль регіональних економічних груп, які мають можливість докорінно вивчати і використовувати місцеві особливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом у засобах масової інформації з'явилося ряд публікацій з досліджуваної проблеми, які здебільшого аналізують позитивні результати наслідки інноваційних процесів в різних галузях економіки. Ці питання розкрито О.Ю. Грищенком, О.В. Ю. Караєм, Ю.С. Коваленком, Д. Крисановим, В.Я. Месель-Веселяком, В. Новицьким, І.В. Охріменком.

Однак в публікаціях недостатньо уваги приділено управлінню агропродовольчою сферою у регіонах на інноваційній основі.

Формування мети статті. Завданням цієї статті є узагальнення основних аспектів, що підтверджують позитивний вплив інноваційних процесів на сталий розвиток регіональної агропродовольчої сфери та управління нею.

Виклад основного матеріалу. Необхідність раціонального здійснення реформ у економіці агропромислової сфери пов'язана зі змінами умов і факторів, що визначають закономірності активного або пасивного відтворення. Ступінь активності процесів відтворення аграрного виробництва і переробки сільськогосподарської продукції важливий для всього народного господарства, оскільки це швидкооборотні галузі, які можуть забезпечити значні суми відрахувань у державний бюджет, задовольняють життєво необхідні потреби населення і мають можливості зміцнити експортні позиції країни для поповнення валютних ресурсів. Звідси збільшення виробництва продукції сільського господарства і харчової промисловості та підвищення її якості є досить актуальним завданням і вимагає термінового вирішення.

[©] Іртищева І.О., 2008

Нині Україна стоїть перед об'єктивною необхідністю активізації інноваційної діяльності як каталізатора поживлення всіх ланок економіки, і, зокрема, орієнтації на структурні перетворення і підвищення технічного рівня аграрного і харчового секторів. Особливої уваги вимагають регіональні фінансові та природно-територіальні можливості, їх здатність до адаптації та якісного перетворення. Для вирішення основних питань розвитку економіки в Україні є високий стратегічний ресурс і насамперед це землі сільськогосподарського призначення.

Економічне положення агропродовольчої сфери, що склалася у 90-х роках минулого століття, своєчасно не отримало належної теоретичної і практичної оцінки. У значній частині наукової літератури сподівання на покращання положення у агропродовольчій сфері покладалися на те, що утворюваний ринок відрегулює структуру національної економіки і зорієнтує внутрішню і зовнішню взаємодію її складових. Це уводило в сторону від вивчення фактично зростаючих протиріч і труднощів у розвитку суспільного виробництва і наукового пошуку ефективних форм їх вирішення і подолання.

Між тим, у вказаному періоді помітно знизилися темпи росту продуктивності праці, погіршилися деякі інші показники економічної ефективності виробництва, загострилася проблема збалансованості, посилювався розрив між потребами, платоспроможним попитом і можливостями вітчизняного агропромислового комплексу щодо задоволення потреб.

З метою вирішення цієї складної проблеми об'єктивно необхідним є проведення всебічного аналізу і оцінки економічних процесів, що повинні охоплювати всі сфери відтворення, всі зв'язки і пропорції в економіці.

Основні макроекономічні зв'язки між суб'єктами дослідження ми вбачаємо у наведеній на рис. 1.

Рис. 1. Взаємодія сільськогосподарських і харчових підприємств на регіональному рівні

Інноваційний процес та напрямки розвитку агропродовольчої сфери пов'язані із багатофункціональною комплексною економічною системою, взаємозв'язки якої повинні бути досконально вивчені. До того ж в сучасних умовах функціонування економіки агропродовольчої сфери відбуваються постійні якісні перетворення для адаптації до принципово нових вимог щодо якості і структури засобів виробництва, які висуває науково-технічний прогрес і ринок.

Аналіз взаємодії макроекономічних суб'єктів (сільське господарство, харчова промисловість та переробка сільськогосподарської продукції) можливо провести за допомогою сучасних методів наукового дослідження, що детально розглянуті Г. Пухтаєвич [215].

Структура функціональних складових економічної діяльності досліджуваної агропродовольчої сфери наведена нами на рис. 2.

Рис. 2. Структура функцій виробників аграрної та харчової продукції

Отже, переведення агропродуктової сфери на інноваційний шлях розвитку за своєю суттю є комплексною проблемою, яка має розв'язуватися на системному всебічно вивченому підході. Ринкові взаємодії агропродовольчої сфери, а звідси і функціональна діяльність, знаходяться у стані постійних змін.

Тому слід серйозно і своєчасно здійснювати впровадження науково-технічних та інноваційних розробок з визначенням наслідків їх впливу.

Виходячи зі складної соціально-економічної ситуації України, В. Трегбчук вважає, що проблема переведення національної економіки у цілому,

та її важливої складової – агропромислового комплексу, зокрема, на інноваційно-інвестиційну модель розвитку належить, по-перше, до надзвичайно актуальних з усіх точок зору – політичної, соціальної, економічної, екологічної та зрештою і науково-технологічної, а по-друге, до таких, що потребують першочергового вирішення на основі мобілізації всіх ресурсів суспільства [7].

Не можна не погодитись з автором, оскільки застаріла і зношена матеріально-технологічна база суспільного виробництва, нераціональна його структура та вкрай низький життєвий рівень народу потребує негайних дій з пошуку інноваційних шляхів укріплення економіки.

В. Трегобчук вважає однією з основних проблем реалізації інноваційного розвитку національного АПК радикальне підвищення спроможності вітчизняних агропромислових товаровиробників оплачувати науково-технічні та інноваційні розробки. Саме їх слід розглядати як основних споживачів наукомісткої й інноваційної продукції [7]. Разом з цим вітчизняні науково-дослідні установи все ще працюють на принципах планової економіки і за умов вкрай обмеженого бюджетного фінансування та відсутності приватного інвестування. А отже, закономірне посилення зв'язків науки з реальним агросектором не знаходить успішної реалізації, навіть за умови концентрації наукових розробок на пріоритетних напрямках розвитку АПК.

Проблемним аспектом, пише В. Трегобчук, є відсутність ринку науково-технічної та інноваційної продукції у АПК, який має власну організаційну структуру і специфічний економічний механізм функціонування. Важливою проблемою сьогодення є те, що суспільство повинно знати, скільки потрібно витратити коштів на науково-технічні та інноваційні розробки, щоб реалізація останніх могла повною мірою забезпечити справжній науково-технічний прогрес у сільському господарстві та інших сферах АПК.

Не можна не погодитись зі справедливими думками В. Трегобчука про необхідність створення специфічної системи взаємовідносин науки і агропромислового сектора для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного агровиробника продуктів харчування. Звідси виходить, що аналіз і дослідження взаємовідносин між промисловістю агротехніки, сільським господарством, харчовою промисловістю та виробниками науково-технічної продукції сьогодні є необхідним і доцільним у стратегічному аспекті.

З аналізу ситуації, що склалася, витікає необхідність дослідити діючий потенціал сільського господарства і харчової промисловості у напрямку можливості найвищого використання землі та всіх ресурсів, що визначають стан сільського господарства та харчової промисловості.

Природно-кліматичні умови України, її чорноземні ґрунти дають можливість забезпечити потреби населення у продовольстві та виробити його у значній кількості на експорт. Ф. Бродель писав про надмірний достаток пшениці в Україні наприкінці XVIII ст.: “Пшеница столь дешева в Украине, что многие землевладельцы отказываются от её выращивания. Однако обилие этого зерна таково, что оно кормит не только значительную часть Турции, но и обеспечивает экспорт в Испанию и Португалию, а равным образом через Марсель и во

Останніми роками відносного збільшення виробництва і росту економіки в цілому в Україні можна вважати 1990-1992 рр., вслід за якими відбулося падіння об'ємів у споживчому секторі. В цей період загальний і у розрахунку на душу населення обсяг сільськогосподарського виробництва в Україні на його “сільськогосподарській стадії” був в цілому на рівні, а той вище, ніж у великих західних країнах з приблизно таким самим населенням, як в Україні.

Можна констатувати, що високі втрати при збиранні врожаю, транспортуванні сільськогосподарської продукції до місць переробки, нераціональне використання продовольчого зерна при вирощуванні тварин, незацікавленість сільгоспвиробників у продажу зернових та інших культур вітчизняним переробним підприємствам у кінцевому результаті приводить до низької ефективності сільського господарства і недоотримання якісної сировини харчовою промисловістю. Обсяги виробництва продукції сільського господарства за період 1995-2006 рр. скоротилися на 2,1 % %, а харчової промисловості - зросли у 2,65 рази.

Така ситуація пояснюється спрямованістю агропродуктової системи до забезпечення внутрішнього ринку вітчизняними продуктами харчування, активним розвитком виробництва харчових продуктів. У зв'язку з цим слід відмітити створення численних харчових підприємств, в основному – малих, з приватною формою власності.

Визначальну роль у технологічній галузі інноваційних перетворень економіки України відіграє процес залучення інвестиційних ресурсів для розв'язання нагальних потреб. Вплив ринкової складової регіональної інноваційної політики мав би позначитися, насамперед, на ефективності тих видів економічної діяльності, що пов'язані з функціонуванням малого та середнього бізнесу, передусім, у сільському господарстві.

Вищезазначені чинники певною мірою зумовлюють спад ефективності функціонування агропромислового комплексу, передусім, овочівництва і тваринництва, садівництва і виноградарства. Значно зросла собівартість сільськогосподарської продукції, неоптимальним чином трансформувалася структура витрат. Практично припинено діяльність таких галузей сільського господарства, як ефіроолійне виробництво, тютюнництво, безвисадочне насінництво овочевих культур, скорочуються площі посіву окремих зернових, зокрема рису. Повільно розвивають та недостатньо використовують можливості виробництва та споживання морепродуктів, рибного господарства на внутрішніх водоймах рибпромислової діяльності.

Недостатній рівень дослідного та дослідно-промислового виробництва високоефективних зразків обладнання і устаткування, орієнтованого на використання регіональної ресурсної та сировинної бази, підготовки до їх серійного випуску, розробки та введення в дію нових промислових потужностей, типових інноваційних проектів з актуальних для України проблем. Практично не охоплено увагою галузь високих технологій, насамперед, у агропромисловому виробництві.

Виходячи з того, що реалізація інноваційної моделі структурної перебудови економіки України є стратегічним пріоритетом захисту національних інтересів та забезпечення національної безпеки, прискорення євроінтеграційних процесів, створення додаткових умов для розширення участі України в міжнародному поділі праці. Під час опрацювання такого питання, на погляд автора, доцільно передбачити:

- розробку та реалізацію концепції інноваційної соціально-економічної моделі сталого розвитку України, що сприймає та підтримує більшість населення;
- досягнення європейських стандартів у найважливіших сферах життєдіяльності суспільства;
- підвищення рівня самодостатності соціально-економічного комплексу в процесі його поступової розбудови;
- розбудову дієвих інституцій громадянського суспільства, підвищення їхньої ролі в процесі перспективного планування соціально-економічного розвитку регіонів, контролю за дотриманням конституційних та законодавчих норм, виконанням органами виконавчої влади покладених на них обов'язків та інше.

Висновки. Дослідження ретроспективи і стану розвитку підприємств агропродовольчої сфери України дозволило нам визначити основні макроекономічні зв'язки між суб'єктами агропродовольчої сфери і організаційно-функціональні аспекти взаємодії сільськогосподарських і харчових підприємств на регіональному рівні. Аналіз показав, що існуючий організаційний і технічний стан виробництва не дозволяє підприємствам функціонувати із відповідною ефективністю. Незважаючи на певні успіхи у розвитку сільського господарства і харчової промисловості, в цілому стан агропродовольчої сфери держави залишається критичним, особливо це стосується аграрної складової. Занепад і збитковість тваринництва, низька ефективність вирощування рослинних культур веде до підризу сировинної бази харчової промисловості. За таких умов єдиним шляхом розвитку агропродовольчої сфери є інноваційний розвиток.

Література

1. Бродель Фернан. Структура повсякденности: возможное и невозможное. Пер. с франц. - М.: "Прогресс", 1986, т.1. – С. 122-123.
2. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності // Економіка України. – 2007. – №3. – с.14-21.
3. Коваленко Ю.С., Охріменко І.В., Демченко О.В., Грищенко О.Ю. Факторний аналіз економічної ефективності аграрних підприємств України // Економіка України. – 2007. - №4. – С. 60-67.
4. Крисанов Д. Інноваційний фактор розвитку харчової промисловості України // Економіка України. – 2007. – №4. – с.71-82.
5. Месель-Веселяк В.Я. Фінансування виробництва у сільськогосподарських формуваннях // Економіка АПК. – 2007. - №5. – С.18-23.

6. Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку // Економіка України. – 2007. – №2. – с.45-52.

7. Трегобчук В.М. Актуальні проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку національного агропромислового комплексу // Наука та інновації. – 2006. - №5. – Т.2. – С.94-104.

Summary

In article it is considered innovative activity as the important factor of economic development of the country. The basic conditions that influence improvement of innovative are certain.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2008